

Critic's Point

Μότσαρτ: Ντόν Τζ(ι)οβάννι στὴ «Μέτ».

ἀρχέτυπο σκηνοθεσίας ΗΘΟΠΟΙΩΝ, μᾶς ἀπολύμανε ἀπὸ τὸ ἄγος Χουβαρδᾶ στὸ Ἡρώδειο (11.6.2014).

43/2016.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΣΤΟΥΣ ΑΝΤΙΠΟΔΕΣ, τοῦ σκηνοθετικῶς καταγέλαστου Τριστάνος καὶ Ἰζόλδη, ἐγκαινιάσαντος τὶς φετεινὲς δορυφορικές ἀναμεταδόσεις τῆς Μετροπόλιταν Ὁπερα Νέας Ὠρκης, ἡ δευτέρη τῶν δέκα ἀγγελθεισῶν: τὸ μοτσάρτειο ἀριστούργημα πὺ λασπόσυρε «σκηνοθετώντας» τὸ ὁ Γιάννης Χουβαρδᾶς (Ἡρώδειο, 11.6.2014), ἐπὶ χρόνια διευθυντῆς (!) τοῦ ἐλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, διαδεχθεὶς κολοσσούς ὅπως ὁ Φῶτος Πολίτης (1890-1934· διευθυντῆς: 1930-34) καὶ ὁ Αἰμίλιος Χουρμούζιος (1904-1973· διευθυντῆς, ἰδρυτῆς τοῦ Φεστιβάλ Ἐπιδαύρου: 1955-64). Ἡ «Ταυτότητα» τοῦ ἔργου: ΜΟΤΣΑΡΤ, ΒΟΛΦΓΚΑΝΓΚ ΑΜΑΝΤΕΟΥΣ [Mozart Wolfgang Amadeus; 1756-1791]: Ντόν Τζ(ι)οβάννι [Don Giovanni], πλήρης τίτλος: *Il dissoluto punito, ossia il Don Giovanni* δηλ. «Ὁ ἄσωτος πὺ τιμωρήθηκε ἢ Ὁ Ντόν Τζ(ι)οβάννι», *dramma giocoso*, 2 πράξεις, κείμεν. Lorenzo da Ponte, παγκόσμια ἀ' ἐκτ. Πράγα, Ständetheater (μτφρ. Θεᾶτρο τῶν Τάξεων;), 29 Ὀκτωβρίου 1787.

Ἡ ἀπροσδόκητη καὶ ἄκρως πρωτότυπη, μὲ τὴν εὐγενέστερη σημασία τῆς λέξεως, σκηνοθεσία τοῦ βρεταννοῦ **Michael Grandage** (γ. 1962), σφράγισε καθοριστικὰ καὶ τὴν μουσικοδραματικὰ ἀποκαλυπτικὴ του ἐντύπωση πὺ ἄφησε τὸ ἔργο, ὅσο καὶ ἂν αὐτὴ τὴ φορὰ βεβαιωθῆκαμε 1000% ὅτι ἡ ἐντύπωσή μας ἀπὸ τὴν παρτιτούρα, θὰ ἦταν ἐντελῶς διαφορετικὴ ἂν...βρισκόμαστε μέσα στὴν αἴθουσα τοῦ *Lincoln Centre*, ὅπου ταυτόχρονα παιζόταν τὸ ἔργο. Στὸν Μότσαρτ, πρέπει νὰ ὑπάρχει τέλεια ἰσορροπία καὶ ἰσοστάθμιση φωνῶν καὶ ὀρχήστρας, νὰ ἀκούγεται κάθε φθόγγος, κρυσταλλικὰ διάφανος. Ἐδῶ ἡ ὀρχήστρα, πὺ διηύθυνε ὁ

ἀπολύτως κατακυρωμένος, **Fabio Luisi**, καταποντίσθηκε ἡχητικὰ μὲς στὴν τάφρο. Ὁ ὄγκος τῆς ἦταν μόλις 20% τοῦ συνολικοῦ. Στὸ ὑπόλοιπο 80% κυριαρχοῦσαν, γενικῶς ὠραῖες φωνές, συχνότατα ὅμως ἐνοχλητικὰ ὑπέρβαρες σὲ μάζα, ὑπερβολικὲς σὲ ὄγκο.. Ἄν δὲν φταῖνε οἱ τεχνικοὶ ἦχος ἢ ἡ τεχνικὴ ἀνεπάρκεια μέσων ἀναμεταδόσεως, πάντως...δὲν φταίω ἐγώ! Ὅμως στὸ μουσικὸ μέρος θὰ ἐπανέλθουμε.

Ἀναγνωρισμένος σκηνοθέτης πρόζας, ὁ Grandage, πού φέρει τὸν τίτλο τοῦ CBE (Commander of the British Empire), ἔχει ἐλάχιστα ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ὄπερα: Ἔχει σκηνοθετήσῃ μόνον τὸν *Μπίλλυ Μπάντ* [Billy Budd] τοῦ Μπέντζαμιν Μπρίττεν τὸ 2010 καὶ τοὺς *Γάμους τοῦ Φίγκαρο* τὸ 2012, ἀμφότερες στὴν Ὅπερα τοῦ Γκλάϊνμπωρν (Glyndebourne) μὲ τόσην ὅμως ἐπιτυχία ὥστε ἀνεβάσθησαν καὶ ἄλλοῦ. Κατὰ τὴ *Βικιπαίδεια*, ὁ Ντόν Τζ(ι)οβάννι εἶναι προφανῶς ἡ τρίτη ὄπερα πού σκηνοθετεῖ. Πῶς ὅμως; Δείχνοντας τὰ ὀπίσθιά του στὸ συρφετὸ ὁμοφρονούντων τῶν Λαζαρίδηδων, Λάνγκριτζ, Χουβαρδάδων, Μέξηδων κ.ἄ, κράτησε τὸ ἔργο σχεδὸν στὴν ἐποχὴ του, μὲ συμπαραστάτη (σκηνικὰ-κοστούμια) τὸν ἔξοχο **Christofer Oram**, πού τὸ βιογραφικὸ του (βλ. *Βικιπαίδεια*, ἐλλιπέστατο ἐπώνυμο λῆμμα) ἀναφέρει μίαν μόνον χρονολογία, τὸ 1995, ὅταν...γνώρισε τὸν Grandage.

Τὸ ἔργο τοποθετεῖται σὲ παραθαλάσσια ἢ παραποτάμια (στό βάθος διακρίνεται γαλάζια ἔκταση νεροῦ) ἰσπανικὴ πόλη, ἀρχῆς 18ου αἰ. Κύριο σκηνικὸ μίαν κυκλικὴ πλακόστρωτη πλατεία μὲ ἔξοδο πρὸς τὸ νερό, πού ἀπαρτίζουν τετραόροφα, μᾶλλον ξύλινες ἀρχοντικὲς (ἢ καὶ διαταξικὲς: πρβλ. κερκυραϊκὰ καντούνια!) «πολυκατοικίες», σκεβρωμένες ἀπὸ τὴν ὑγρασία. Κοστούμια: ἐποχῆς, ἐννοεῖται. Ἀριστοτεχνικοὶ φωτισμοὶ (**Paule Constable**), παρὰ τοὺς γάμους Μαζέττο καὶ Τζερλίνα, ἀνέδειξαν τὸ ἔργο σὲ ἓνα ἐπίφοβο *Νυχτερινό*. Ἐν τούτοις καίτοι ὁ Grandage ἐκμεταλλεύεται τίς ὡς ἄνω συντεταγμένες, ἐστιάζει τὴ σκηνοθεσίαν του σὲ μίαν ὑποκριτικὴν τῶν προσώπων, (ὄχι σπάνια, μοῦτες καὶ μορφασμοὶ τους, ἴσως δυσκόλευαν καὶ τὴ μουσικὴν ἐκφορά) μὲ ρυθμοὺς καὶ τέμπι συχνὰ καθαρὰ κινηματογραφικά. Πρᾶγμα πού ἀπ' ἀρχῆς (ἄρια Λεπορέλλο) μέχρι τέλους (Ἐπίλογος), ἔδωσε στὸ ἔργο ταχὺ βηματισμὸ ἀπὸ σκηνὴν σὲ σκηνὴν, ἀναδεικνύοντας τὸ δαιμονικὸ suspense τῆς πλοκῆς καὶ μίαν «ἀρχιτεκτονικὴν» ἐνάργεια συλλήψεως τῆς ὅλης παρτιτούρας ἀπὸ τὴν ὁποία τελικὰ (καὶ παρὰ τίς ἐκνευριστικότητας ἀτέλειες ἀναμεταδόσεως) βγήκε κερδισμένη ἢ...μουσικὴ!. Ποτὲ δὲ φανταζόμεστε ὅτι ὁ μοτσάρτεϊος Ντόν Τζ(ι)οβάννι ὑποβεβλημένος σὲ μίαν ὀπτικὴν ἀ λά Χίτσκοκ, ἂν

θέλετε, ἦταν τὸ ἀορίστως...γνώριμο ἀλλὰ καὶ πρωτοφανέρωτο ἀριστούργημα πὺ ἀποκάλυψε ὁ Grandage!

Ριψοκινδυνεύουμε τὴν κρίση ὅτι ὅλοι (ἦ, ἔστω, σχεδόν) οἱ μονωδοὶ ἔμοιαζαν νὰ ὑποτάσσουν τὴν εὐλογία στὸ λυρικό θέατρο προβολῆ τῆς ἀτομικότητάς του, στὴ συνολικὴ σκηνοθετικὴ σύλληψη. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Τσέχο μπασοβαρύτονο **Adam Plachetka** (πρφ. μᾶλλον **Πλάτσετκα**, ὄχι Platchetka, ἄλλως τσεχικὰ θὰ γραφόταν **Pláčetka**): ἤδη στὴν ἐναρκτήριαν ἄρια ἐνὸς ὄντως ἐδῶ συναρπαστικοῦ Λεπορέλλο, ἔδωσε ἴσην ἔμφαση στὴ μουσικὴ ἀλλὰ καὶ στὸ πασίγνωστο κείμενο τοῦ «καταλόγου»: δὲν τὸ τραγουδοῦσε γιὰ πάρτη του ἀλλὰ γιὰ τὴ συνομιλήτριά του ντόνα Ἐλβίρα. Συγγνωστὸ τὸ ὅτι στὴ β' πράξη κάμφθηκε ὑποκριτικὰ στὴν κρίσιμη σκηνὴ μὲ τὸ ἀγαλμα τοῦ Διοικητῆ, *O statua gentilissima* [ᾠ ἀγαλμα εὐγενέστατο]. Ἐλβίρα, σχεδόν ἀνεπανάληπτη, ἦ σουηδὴ λυρικὴ ὑψίφωνος **Malin Byström**, σὲ ἀπόγειο ὠριμότητος μιᾶς πλούσιας, λαμπερότατης καὶ πεντακάθαρης φωνῆς (ὑπέροχες ψηλές νότες) πὺ ὑπηρετήσε τὴν ἔκφραση ὅλων τῶν ἀμφιθυμικῶν συναισθημάτων τῆς (κτητικὴ λατρεία + μίσος) γιὰ τὸ Ντὸν Τζ. Ὑπέροχη στὴν ἄρια τῆς «ὀργῆς» (β' πράξη). Ἀνάλογα ἰσχύουν καὶ γιὰ τὴν **Hibla Gerzmava** (ντόνα Ἄννα), ὑψίφωνο ἐκ Μόσχας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἀμπχαζία, ἄλλοτε Β.Α. Γεωργία, νῦν Ρωσία, μὲ ὁμοίως θεία κρυστάλλινες ψηλές νότες, φυσιολογικὴ προέκταση τῶν χαμηλοτέρων. Πάντα μὲ προβλημάτιζε τὸ ὅτι ἐνῶ δόθηκε ἐκοῦσα-ἄκουσα στὸν ἐπώνυμο ἥρωα, μὲ πρόσχημα τὸ πένθος γιὰ τὸν πατέρα τῆς (ἢ ἴδια προκάλεσε οὐσιαστικὰ τὸ θάνατό του ἀπὸ τὸ σπαθί τοῦ Ντὸν Τζ.) καταστερεῖ ἐρωτικὰ τὸν μνηστῆρα τῆς ἀγαθότατο εὐγενῆ ντὸν Ὀττάβιο: ἐκεῖνη, δικαιολογημένα τραγουδοῦσε ἔξοχα δι' ἑαυτὴν λ.χ. στὸν καλόκαρδο κι' ἐρωτευμένο νέο τὴν ἐκδοχὴ τῆς γιὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα τῆς. Ἀνεπανάληπτη ἢ ἄριά τῆς στὴ β' πράξη. Ὀττάβιο ὁ ἀμερικανὸς τενόρος **Paul Appleby**, εἰδικευόμενος μοτσαρτίστας (*Μαγικός Αὐλός, Ντὸν Τζ(ι)οβάννι, Ἀπαγωγὴ ἀπὸ τὸ σαράϊ, Ἔτσι κάνουν ὅλες, Λειτουργία τῆς Στέψεως*, μὲ ρεπερτόριο ἀπὸ Χαϊντελ (Σαούλ) ὡς Στραβίνσκυ (*Ἡ ζωὴ ἐνὸς ἀκόλαστου*). Εὐγενικὰ καὶ καθησυχαστικὰ ἀπαλόηχος, εἶχε δύο στιγμὲς ἡσσοнос ἐπιδόσεως (α'. πράξη, καὶ β' στὸ πασίγνωστο *Il mio tesoro tanto* [ὁ τόσος μου θησαυρός..]). Μόνον ἔπαινοι γιὰ τὸ ντουέτο Τζερλίνας (ἰταλίδα μεσόφωνος **Serena Malfi**), καίτοι οἱ συνθῆκες ἀναμεταδόσεως ἦταν τόσο κακὲς ὥστε μόλις ἀναγνωρίσαμε τὴν ἀρχὴ τῆς πασίγνωστης ἄριας *Batti, batti o bel Masetto* (Χτύπα, χτύπα, καλέ μου

Μαζέττο) και Μαζέττο (Άγγλος βαθύφωνος **Matthew Rose**). Τελευταίοι άλλ' όχι Έσχατοι, οι δύο μεγάλοι αντίπαλοι, οιονει κινητήριοι «Άξονες» του έργου, Ντόν Τζ. (ο Άγγλος βαρύτονος **Simon Keenlyside**, γ. 1959) και Commendatore (έλλ. Διοικητής: ο νοτιοορεάτης βαθύφωνος **Kwangchul Youn**, γ. 1966). Αν ο πρώτος ήταν βαθύφωνος και ο δεύτερος βαρύτονος, ηλικιακά θα ταίριαζε στον πρώτο ο ρόλος του δευτέρου και...αντιστρόφως. Βεβαίως, ο Keenlyside το 2004 (πρό 12ετίας) είχε βραβευθεί από το Ιταλικό περιοδικό *L' Opera*, ως «καλλίτερος βαρύτονος» ακριβώς για το ρόλο του Ντόν Τζ., στο *Théâtre de la Monnaie* Βρυξελλών. Κατά το Διαδίκτυο, το Σάβ. 22.10. 2016, ήταν η πρώτη εμφάνισή του, μετά από μακράν αποχή για (σοβαρούς) λόγους υγείας. Τραγουδούσε εύπρεπώς μὲν και ἡχητικά ὁμοιογενῶς μὲ τοὺς ὑπολοίπους, ἀλλὰ χλιαρά: σίγουρα δὲν ἦταν ὁ γόης πὸν μόνον στὴν Ἰσπανία, κατὰ τὸ λιμπρέτο, εἶχε κατακτήσει...1003 γυναῖκες (*Ma in Spagna, son milla e tre*). Προσθέτουμε ὅτι βρῖσκεται στὸ λυρικό σανίδι ἀπὸ τὸ 1985 περίπου και... δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλοτε. Ὁ νοτιοορεάτης (ντεμποῦτο 1988, ἄρα 28 χρόνια στὸ σανίδι) ἔχει τραγουδήσει ὅλο τὸ Βάγκνερ και 12 ὀπερες τοῦ Βέρντι. Ἡ φωνή του μπαλλάριζε διακριτά, χωρὶς τὸν πλοῦτο, τὴ ρωμαλεότητα και τὰ ρίγη πὸν, κανονικά, πρέπει νὰ προκαλεῖ ἡ φωνή πὸν βγαίνει ἀπὸ τὰ μαρμάρινα χεῖλη τοῦ ἀγάλματος.

Ὅμως σημασία δὲν εἶχαν ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις γιὰ δευτερολεπτιᾶ φωνητικά ὀλισθήματα μονωδῶν, κατάλοιπο πὸν ἔφτασε ὡς ἑμᾶς αἰῶνων φωνολογικῆς προσλήψεως τοῦ λυρικοῦ θεάτρου. Σημασία εἶχε πὸν φύγαμε μὲ τὴν αἴσθηση ὅτι ἐπὶ τρίωρο περίπου συνυπάρξαμε μὲ πρόσωπα ὑπαρκτά, ὅχι μόνον κατὰ σάρκα και αἷμα ἀλλὰ και κατὰ παράδοξα «ρεαλιστικό» (ἐλλείπει καλλιτέρου ὄρου) ψυχισμό, μὲ μουσικοδραματικὴ ἔκφραση σφύζουσα ἀπὸ ζωή. Μυριάκις εὔγε κ. Michael Grandage, πὸν βγάλατε νόκ ἄουτ, τόσα, φεῦ, ἀνὰ τὴν ὑφήλιον πανάθλια φρικιά και λυμεῶνες τῆς λυρικῆς (και ὅχι μόνον...) σκηνοθεσίας. (Αἴθουσα Τριάντη, Σάβ. 22.10.2016).
